

Poznań, 29.11.2024 r.

dr hab. **Barbara Maćkiewicz**, prof. UAM
basic@amu.edu.pl
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Zakład Geografii Rolnictwa i Wsi
ul. Bogumiła Krygowskiego 10
61-680 Poznań

Recenzja pracy doktorskiej

mgr Patrycji Grzyś

Wpływ nieformalnych inicjatyw obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miejskiej. Przykład Łodzi

Przygotowanej na Wydziale Nauk Geograficznych
w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni
Uniwersytetu Łódzkiego
pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Marcina Wójcika
i dr hab. Pauliny Tobiasz-Lis, prof. UŁ

1. Podstawa formalna

Recenzję wykonano na podstawie postanowienia Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna podjętego w dniu 25 września 2024 r. oraz pisma Przewodniczącego Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna dr hab. Bogdana Włodarczyka, prof. UŁ. Z dnia 30 września 2024 r. w sprawie przygotowania oceny rozprawy doktorskiej mgr Patrycji Grzyś, zwanej dalej Autorką.

Przedmiotem recenzji jest szczegółowa ocena tego, czy rozprawa spełnia warunki określone w art. 187. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Wymogiem ustawowym jest, by rozprawa doktorska była przygotowywana pod opieką promotora, stanowiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywała

ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W recenzji wykorzystano egzemplarz rozprawy doktorskiej mgr Patrycji Grzyś pt. *„Wpływ nieformalnych inicjatyw obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miejskiej. Przykład Łodzi”* oraz obowiązujące przepisy w przedmiotowym zakresie.

2. Ogólna charakterystyka rozprawy

Należy stwierdzić, że temat dysertacji jest aktualny i ważny z punktu widzenia badania wpływu obywatelskiej aktywności na rozwój przestrzenny polskich miast. Recenzowana rozprawa stanowi wkład oraz rozwinięcie tematyki naukowej dotyczącej społecznego wytwarzania przestrzeni o, jak dotąd najmniej w rodzimym piśmiennictwie przebadany, obszar tzw. „nieodkrytego sektora” obejmującego niesformalizowaną, oddolną aktywność społeczną mieszkańców miast. Głównym celem rozprawy jest wyjaśnienie wpływu inicjatyw obywatelskich podejmowanych przez grupy nieformalne na kształtowanie przestrzeni miejskiej Łodzi. Zasadniczym przedmiotem badań są inicjatywy obywatelskie podejmowane przez nieformalne grupy mieszkańców tego miasta. Do szczegółowej analizy Autorka wybrała inicjatywy zrealizowane w ramach dwóch form współpracy miasta z jego mieszkańcami tj. inicjatywy lokalnej oraz Miejskiego Programu Mikrograntów. Wybór ten został podyktowany faktem, iż są to narzędzia umożliwiające grupom nieformalnym bezpośrednio i pełne zaangażowanie w realizację działań na rzecz lokalnej społeczności. Całkowicie zasadne jest również przyjęcie Łodzi za obszar analiz, jako że w myśl idei rozwojowej zapisanej w aktualnej strategii rozwoju tego miasta, Łódź stanowić ma miasto współtworzone. Podjęcie przez Autorkę wybranego tematu jest w pełni uzasadnione. Jest on interesujący z naukowego punktu widzenia oraz, co istotne umożliwia wypełnienie istniejącej luki badawczej. Recenzowana rozprawa włącza się, zatem w nurt badań z zakresu geografii miasta, jako składowej geografii społeczno-ekonomicznej, ale również gospodarki przestrzennej. Warto zauważyć, że dyskusja nad oddolnymi, spontanicznymi działaniami zbiorowymi została zapoczątkowana i rozwinięta głównie przez socjologów, a w geografii posiada stosunkowo krótką tradycję, jako że w ramach badań geograficznych prace związane z podejmowaną w rozprawie problematyką pojawiły się dopiero wraz z rozwojem geografii społecznej. W polskiej geografii natomiast, głównie ze względów systemowych, tematykę oddolnej aktywności miejskiej podjęto jeszcze później, gdyż uwolnienie potencjału społecznikowskiego nastąpiło de facto dopiero po okresie transformacji ustrojowej. Kierując uwagę na przestrzenny wyraz aktywności obywatelskich podejmowanych przez grupy nieformalne inicjujące działania i współdecydujące o zagospodarowaniu swojego otoczenia recenzowana dysertacja stanowi wartościowy wkład środowiska geografów w uzupełnienie badań oddolnej aktywności społecznej.

Recenzowana rozprawa doktorska liczy 288 ponumerowanych stron. Zasadniczy tekst z rycinami i tabelami obejmuje 253 strony. Ponadto rozprawa zawiera spis literatury (27 stron), spis rycin (4 strony), spis tabel (1 strona), załączniki zawierające mapę rozwoju terytorialnego Łodzi, rozmieszczenie projektów zrealizowanych w ramach inicjatywy lokalnej w latach 2013-2023 w Łodzi oraz rozmieszczenie projektów zrealizowanych w ramach Miejskiego Programu Mikrograntów w latach 2018-2023 w Łodzi (3 strony). Pierwsza strona rozprawy to strona tytułowa, a dwie kolejne stanowi spis treści. W części zasadniczej pracy znajduje się 15 tabel oraz 82 ryciny. Treść recenzowanej rozprawy opiera się na bogatym przeglądzie literatury obejmującym 336 tytułów, w tym 14% stanowią pozycje obcojęzyczne (47 prac). W zestawieniu znalazło się 70%, czyli 234 pozycji literatury wydanych po 2010 roku, który stanowi cezurę rozwoju badań oddolnej, spontanicznej aktywności społecznej w Europie Środkowo-Wschodniej, co świadczy o aktualności doboru materiału źródłowego.

Rozprawa doktorska ma charakter monografii teoretyczno-empirycznej i składa się z pięciu rozdziałów i podsumowania. W rozdziale pierwszym Autorka uzasadnia podjęcie tematu i odnosi się do istniejącej luki badawczej w zakresie niesformalizowanej, oddolnej aktywności społecznej mieszkańców miast. W rozdziale tym zawarte zostały także cele główne i szczegółowe, omówiono w nim zakres merytoryczny, czasowy i przestrzenny pracy, przedstawiono orientację teoretyczno-metodologiczną i podstawowe pojęcia, materiały źródłowe i metody badań oraz opisano etapy postępowania badawczego. Rozdział drugi prezentuje oddolną aktywność społeczną, jako przedmiot badań nauk społecznych. Rozdział trzeci dotyczy oddolnej aktywności społecznej w świetle dokumentów strategicznych i regulacji prawnych. W czwartym rozdziale pracy przedstawiono lokalne uwarunkowania oddolnej aktywności społecznej. W piątym rozdziale dysertacji Autorka zawarła analizę i ocenę wybranych inicjatyw obywatelskich w Łodzi oraz model teorii zmiany w odniesieniu do wizji rozwoju miasta współtworzonego. Podsumowanie pracy zawiera opis realizacji postawionych we wstępie pracy celów szczegółowych oraz odpowiedzi na związane z nimi pytania badawcze.

Należy stwierdzić, że w ogólnym zarysie układ pracy, struktura podziału treści, kolejność rozdziałów oraz ich zawartość teoretyczno-empiryczna jest zasadniczo poprawna. Objętość recenzowanej dysertacji, w relacji do zakresu przeprowadzonej analizy, należy również uznać za właściwą.

Analiza zawartości poszczególnych części pracy doktorskiej pozwala na identyfikację jej silnych stron. Pozwala także na zwrócenie uwagi na kwestie polemiczne. Zatem do poszczególnych rozdziałów pracy doktorskiej zostały sformułowane komentarze i uwagi, które zamieszczono w kolejnej części recenzji.

3. Ocena rozprawy doktorskiej

Rozdział pierwszy („Wprowadzenie”) jest bogaty i różnorodny w swojej wewnętrznej strukturze. W podrozdziale 1.1. po osadzeniu podejmowanej problematyki w literaturze przedmiotu i przywołaniu chronologii kluczowych wydarzeń prowadzących do zmian w dynamice oddolnej aktywności społecznej w Polsce, Autorka rzetelnie uzasadnia podjęcie tematu. W podrozdziale 1.2. zawarto bardzo istotne treści dotyczące sformułowania przedmiotu badań oraz określenia celu głównego, któremu następnie przyporządkowano cele szczegółowe i odpowiadające im pytania badawcze. Głównym celem pracy jest wyjaśnienie wpływu inicjatyw obywatelskich podejmowanych przez grupy nieformalne na kształtowanie przestrzeni miejskiej Łodzi. Realizacja celu głównego została wyrażona w postaci sześciu celów szczegółowych: jednego teoretycznego i pięciu poznawczych, co jest zasadne i właściwe z naukowego punktu widzenia. Funkcję porządkującą pełni zamieszczony schemat celów oraz pytań badawczych, który jest klarowny i logiczny. Ważnym dopełnieniem tej części pracy jest podkreślenie jej wymiaru praktycznego tj. możliwości zastosowania uzyskanych wyników do prowadzenia polityki miejskiej ukierunkowanej na potrzeby społeczne. Po określeniu w podrozdziale 1.3. merytorycznego, czasowego i przestrzennego zakresu pracy, w kolejnym podrozdziale Autorka przechodzi do rozważań teoretyczno-metodologicznych. W pierwszym rzędzie odnosząc się do zastosowanego w pracy podejścia antyscjentystycznego osadza ją w orientacji humanistycznej, by następnie wnikliwie omówić podstawowe pojęcia. Na 15 stronach tekstu Autorka dogłębnie analizuje pojęcia związane zarówno z przestrzenią, jak i człowiekiem. Wartościowy wkład o charakterze porządkującym wnoszą w tę część rozważań opracowane przez Autorkę tabele prezentujące wybrane koncepcje przestrzeni miejskiej, interpretacje koncepcji miejsca w tradycji geograficznej i porównanie genezy ruchów społecznych i ruchów miejskich oraz schemat przedstawiający wymiary aktywności obywatelskiej. Cały ten fragment pracy oceniam bardzo wysoko z uwagi na dużą wnikliwość Autorki i poparte licznymi odniesieniami do literatury przedmiotu dążenie do precyzyjnego wskazania zakresu pojęciowego i definicyjnego wykorzystanego w rozprawie. Podrozdział 1.5. zawiera przedstawienie metod badawczych i materiałów źródłowych. Autorka uzasadnia i opisuje wykorzystanie trzech komplementarnych metod badawczych tj. analizy i krytyki piśmiennictwa, badań terenowych i sondażu diagnostycznego w ramach którego skorzystano z techniki wywiadu pogłębionego, dostosowanych do poszczególnych etapów realizacji celu pracy. Jednocześnie Autorka wyszczególnia wykorzystane w dysertacji materiały źródłowe, w tym przypadku zarówno materiały o charakterze pierwotnym (dane wywołane), jak i wtórnym (dane zastane). Zastosowanie triangulacji metod jest jak najbardziej prawidłowe i uzasadnione specyfiką przedmiotu badań. Drobna uwaga do tej części podrozdziału dotyczy jedynie pominięcia przez Autorkę opisu sposobu kodowania wywiadów. Uzupełnienie tekstu o tę informację na pewno korzystnie wpłynęłoby na odbiór wyników badań, prezentowanych w

rozdziale 5. W podrozdziale 1.6. Autorka w sposób opisowy i graficzny (Ryc.5.) przedstawia, oparty na strukturze lejka analitycznego (*funnel approach*), układ pracy. Podejście to, polegające na stopniowym przechodzeniu od ogólnego, szerokiego kontekstu do coraz bardziej szczegółowych zagadnień jest prawidłowe.

Rozdział drugi („*Oddolna aktywność społeczna, jako przedmiot badań nauk społecznych*”) ma charakter teoretyczny i dotyczy przeglądu literaturowego prac w zakresie kierunków badań oddolnej aktywności społecznej oraz stosowanego w nich aparatu pojęciowego. W podrozdziale 2.1. na podstawie pogłębionej kwerendy literaturowej Autorka odnosi się do początków i przebiegu dyskusji nad oddolnymi, spontanicznymi działaniami zbiorowymi w naukach społecznych przywołując m.in. dorobek Lefebvrea, Touraine’a, Castellsa, Harveya zwracając jednocześnie uwagę na obecność przestrzennych aspektów działań ruchów społecznych w badaniach oddolnej aktywności. Autorka odwołuje się również do międzynarodowego i rodzimego dorobku naukowego potwierdzającego zainteresowanie geografii tą problematyką, podkreślając równocześnie rolę czynnika geograficznego w badaniach zbiorowości społecznych. Autorka zwraca równocześnie uwagę na interdyscyplinarny charakter podejmowanej w pracy problematyki, którą współcześnie można osadzić w wielu dyscyplinach nauk społecznych oraz humanistycznych, w tym m.in. szeroko rozumianych studiach miejskich (*urban studies*). Dodatkowo wskazuje Ona główne obszary tematyczne, wokół których koncentrują się polscy badacze miejskiego aktywizmu. Następnie, głównie w oparciu o krajową literaturę przedmiotu, wymienia różnorodne przyczyny formowania się oddolnego aktywizmu pomijając jednak, kwestie praw niehumanitarnych mieszkańców miast (*the more-than-human right to the city*), prawa do natury (*right to nature*), czy ekologicznego obywatelstwa (*ecological citizenship*). Wydaje się, że w przygotowując dysertację do publikacji we wspomnianym wykazie Autorka powinna w większym stopniu odnieść się do dorobku międzynarodowego i uwzględnić także w nim także wspomniane wcześniej zagadnienia rozszerzając granice konwencjonalnie rozumianych praw miejskich do praw społeczno-przyrodniczych lub społeczno-ekologicznych. W końcowej części podrozdziału Autorka prawidłowo wykazuje istniejącą w rodzimej literaturze przedmiotu lukę badawczą w zakresie ruchów projektu (*aktorów zmiany*) należących do tzw. nurtu „*nieodkrytego sektora*” bądź „*czwartego sektora*” określanego również mianem „*nowego aktywizmu*”, czyli środowiska nieformalnych ruchów, małych grup czy wspólnot organizujących się w zupełnie inny sposób niż tradycyjne stowarzyszenia i fundacje. W podrozdziale 2.2. Autorka opisuje przestrzeń, jako produkt społeczny odwołując się do uaktualnionej okres postsocjalistyczny (2010 rok) koncepcji Jałowieckiego zwracając uwagę na pojawienie się w tym okresie nowych grup aktorów społecznego wytwarzania przestrzeni tj. recenzentów i kontestatorów. Ponieważ jednak, zdaniem Jałowieckiego, rola tych ostatnich ograniczała się wyłącznie do buntu nie można było w owym czasie mówić o faktycznym zaangażowaniu mieszkańców w proces społecznego wytwarzania przestrzeni. Powołując się na Mergler i in. (2013) Autorka

zwraca uwagę, iż w konflikcie o przestrzeń, większe znaczenie od sztywno przypisanych aktorom ról mają istniejące pomiędzy nimi powiązania i zawierane koalicje. Podkreśla Ona również, że dzięki silnemu lobby mieszkańców w drugiej dekadzie XXI wieku w Polsce w procesie wytwarzania przestrzeni doszło do istotnej zmiany, której efektem jest zawiązywanie koalicji między władzą a mieszkańcami, także tymi niezrzeszonymi i wskazuje tym samym aktualność tematu recenzowanej pracy oraz zasadność jego wyboru. Odwołanie się przez Autorkę do unaczęsnionej koncepcji Jałowieckiego, jak również współczesnych, rodzimych kontynuatorów jego myśli należy uznać za prawidłowe. Autorka, zna powiązania tych prac z ogólnoswiatowym dyskursem, jednak biorąc pod uwagę specyfikę lokalnych uwarunkowań celowo decyduje się na takie podejście upatrując w pracy możliwości aktualizacji społecznej koncepcji wytwarzania przestrzeni poprzez uwzględnienie współczesnych uwarunkowań i ocenę potencjalnej roli grup nieformalnych, jako nowego aktora w tym procesie. Podrozdział 2.3. poświęcony jest typologii działań partycypacyjnych. Powołując się na uwspółcześnioną przez Probosza i Sadurę (2011) wersję zaproponowanej przez Amstain (1969) drabiny partycypacji Autorka wyjaśnia szczególne znaczenie, jej najwyższego poziomu tj. współdecydowania, związanego bezpośrednio tematem rozprawy. Z uwagi na dużą wnikliwość Autorki bardzo pozytywnie należy ocenić zawartość całego rozdziału, w którym podejmowana w pracy tematyka została dobrze osadzona w dyskursie naukowym dotyczącym miejskiego aktywizmu.

Rozdział trzeci („*Oddolna aktywność społeczna w świetle dokumentów strategicznych i regulacji prawnych*”) stanowi kompleksowy, obejmujący 35 stron przegląd międzynarodowych (podrozdział 3.1.) oraz krajowych dokumentach strategicznych i regulacjach prawnych (podrozdział 3.2.), których zapisy odnoszą się do oddolnej aktywności społecznej. Przegląd ma charakter świadomy i celowy. Cytując ww. źródła Autorka zwraca uwagę na podkreślane w nich znaczenie partycypacyjnego podejścia do kształtowania przestrzeni miejskiej i zarządzania jej rozwojem, jako gwaranta zapewniania wysokiej, jakości życia społeczeństw miejskich. Zauważa Ona również, że zgodnie z definicjami zawartymi w unijnych dokumentach grupy nieformalne stanowią integralną część społeczeństwa obywatelskiego. Odnosząc się do strategicznych dokumentów krajowych Autorka szczegółowo omawia m.in. Krajową Politykę Miejską 2023 i 2030 krytycznie oceniając aktualnie obowiązujący dokument, który w odróżnieniu od poprzedniego, nie przypisuje należytej roli partycypacji społecznej. Wartościowym uzupełnieniem treści tej części rozdziału jest opracowane przez Autorkę zestawienie prognozowanych korzyści wynikających z wdrożenia partycypacyjnego modelu zarządzania miastem (Tab.5.) . Ostatnim z omawianych przez Autorkę dokumentów strategicznych jest Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, w której zauważa się prymat instytucjonalizacji aktywności społecznej w Polsce i jego negatywne efekty, które jak podkreśla Autorka, utrudniają możliwość zaistnienia mniejszych projektów zgłaszanych przez niesformalizowane grupy. Podrozdział 3.3. porządkuje prawne

uwarunkowania współtworzenia miasta w Polsce. Natomiast kolejny 3.4. poświęcony jest wybranym narzędziom partycypacji. W tym miejscu szczególną uwagę, co jest w pełni uzasadnione tematem pracy, Autorka poświęca inicjatywie lokalnej, będącej instrumentem umożliwiającym zaangażowanie się grup nieformalnych.

Rozdział czwarty („*Lokalne uwarunkowania oddolnej aktywności społecznej*”) związany jest z realizacją czwartego celu szczegółowego pracy tj. wskazaniem konkretnych programów miejskich umożliwiających realizację inicjatyw obywatelskich na terenie Łodzi oraz charakterystyką ich specyfiki. W tej części rozprawy Autorka w pierwszej kolejności opisuje Łódź, jako studium przypadku oddolnej aktywności społecznej (podrozdział 4.1.), a następnie koncentruje się na szczegółowej analizie lokalnych uwarunkowań historycznych, przestrzennych, społecznych i prawno-instytucjonalnych wpływających na poziom aktywności społecznej mieszkańców Łodzi (podrozdziały od 4.2. do 4.5.). Na wyróżnienie zasługuje podrozdział 4.5., w którym Autorka odwołuje się do strategii rozwoju Łodzi podkreślając, że jest to pierwsze polskie miasto, które w dokumencie strategicznym oparło swój rozwój o ideę miasta współtworzonego, (*co-created city*). W tej części pracy szczegółowo omawiana jest współpraca miasta z NGO i grupami nieformalnymi. Szczególną uwagę Autorka poświęca programom mikrograntowym, które obok inicjatywy lokalnej stwarzają możliwość współpracy angażującej grupy nieformalne, co bezpośrednio wiąże się z tematem rozprawy. W tym kontekście ważną rolę pełni poglądowa rycina zawierająca wyjaśnienie mechanizmu finansowania Miejskiego Programu Mikrograntów w Łodzi (Ryc.19.) . Niewątpliwie układ całego rozdziału jest czytelny, zachowany jest logiczny porządek. Można jedynie dyskutować o ewentualnej możliwości przeniesienia podrozdziału 4.6. („*Perspektywy rozwoju aktywności społecznej Łodzi*”) i umieszczenia go razem z podrozdziałem 5.6. („*Ku miastu tworzonemu wspólnie – model zmian*”) w nieistniejącym obecnie rozdziale szóstym, o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części recenzji.

Rozdział piąty („*Analiza i ocena wybranych inicjatyw obywatelskich w Łodzi*”) będąc miejscem prezentacji wyników badań empirycznych stanowi kluczową część studium przypadku Łodzi. Po przedstawieniu założeń postępowania badawczego (podrozdział 5.1.). W kolejnej części rozdziału Autorka dokonuje ilościowej analizy projektów zgłoszonych w ramach wybranych narzędzi partycypacji tj. inicjatywy lokalnej i Miejskiego Programu Mikrograntów w latach 2013-2023. W analizie uwzględnia się typy projektów, jak i podmiotowość wnioskodawcy. Następnie spośród projektów, które uzyskały finansowanie do szczegółowej analizy Autorka wybiera te o charakterze infrastrukturalnym, czyli takie w efekcie, których doszło do materialnej zmiany w przestrzeni publicznej. Wyniki tych analiz Autorka umiejętnie przedstawia na rycinach i w tabelach. W podrozdziale 5.3. Autorka analizuje przestrzenne rozmieszczenie zrealizowanych w ramach obu rozpatrywanych instrumentów, co pozwala na opracowanie klasyfikacji obszarów miasta pod kątem oddolnego

zaangażowania społecznego w projekty o charakterze infrastrukturalnym. Ważnym elementem tego podrozdziału są ryciny prezentujące dokładne rozmieszczenie projektów infrastrukturalnych na obszarze Łodzi uwzględniające ich podział według typu narzędzia. Niezwykle wartościowy jest podrozdział 5.4., w którym w oparciu o przeprowadzone badania społeczne na 59 stornach Autorka dokonuje pogłębionej analizy jakościowej dziesięciu wybranych projektów. Pozwala ona m.in. na stwierdzenie, że w kontekście przestrzennym szczególną rolę odgrywają przestrzenie sąsiedzkie, które wykazują największy potencjał w realizacji oddolnych inicjatyw obywatelskich. Bardzo pozytywnie należy ocenić umieszczenie przez Autorkę w tym podrozdziale obszernych fragmentów indywidualnych wywiadów pogłębionych i licznych zdjęć (48) przedstawiających efekty działań grup nieformalnych w przestrzeni miasta Łódź. Jest to w pełni zgodne z zaleceniami obecnymi w literaturze przedmiotu, gdzie niejednokrotnie postuluje się, aby w celach poglądowych w opracowaniach o tematyce miejskiej zamieszczać fotografie, w tym przypadku dokumentujące przekształcanie przestrzeni miejskiej przez grupy nieformalne. Rozdział piąty kończy podrozdział 5.6. *„Ku miastu tworzonemu wspólnie-model zmian”* zawierający autorski model teorii zmiany w odniesieniu do wizji rozwoju miasta: *„Łódź – miasto współtworzone”*. Model ten jest bardzo potrzebny i ważny, jednak ginie w tej części pracy przytłoczony wynikami badań empirycznych przedstawionych w poprzednich podrozdziałach. Może warto byłoby pomyśleć o utworzeniu osobnego rozdziału szóstego, i umieszczeniu w nim podrozdziału 5.6. *„Ku miastu tworzonemu wspólnie-model zmian”*, który wraz z podrozdziałem 4.6. *„Perspektywy rozwoju aktywności społecznej w Łodzi”* i rekomendacjami zbierałby najważniejsze uwarunkowania i wytyczne służące realizacji strategii rozwoju Łodzi w oparciu o ideę miasta współtworzonego.

Podsumowanie jest wartościową i wszechstronną syntezą zawierającą konkluzje podsumowujące wszystkie zrealizowane etapy postępowania badawczego. Najważniejszy wniosek z przeprowadzonych analiz stanowi stwierdzenie, że grupy nieformalne odgrywają coraz bardziej znaczącą rolę, jako aktorzy społecznego wytwarzania przestrzeni miejskiej. Ich wpływ rośnie dynamicznie, choć nierównomiernie w kontekście przestrzennym. Na obecnym etapie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce niesformalizowane grupy nie są już, więc jedynie kontestatorami zastanej rzeczywistości, lecz coraz częściej przyjmują bardziej proaktywną postawę. Jednak na drodze do pełnego wdrożenia idei miasta współtworzonego pozostaje wciąż wiele wyzwań.

4. Ocena formalnej i redakcyjnej strony pracy

Oceniana rozprawa została napisana poprawnym językiem i wyróżnia się bardzo staranną redakcją. Drobne potknięcia edytorskie mają charakter sporadyczny i nie zakłócają odbioru pracy, choć oczywiście w opublikowanej wersji rozprawy powinny zostać usunięte. Wymienić

należy tutaj m.in.: niezgodność autorów w przypisie 4, w rycinie 1 literówka *też* zamiast *tez*, *uspołecznionego* zamiast *uspołecznionej* (str. 19), *upodmiotowuje* zamiast *upodmiotawia* (str. 26), *oparta została na* zamiast *oparta została o*, *gdyzostają* brak spacji (str. 127), *przejęcia* zamiast *przejęciem* (str. 245) w rycinie 18 w opisie osi Y brak jednostki i niepotrzebne 00 po przecinku, w rycinach 22 i 23 brak opisu osi Y, w rycinie 24 brak opisu wartości poszczególnych udziałów, *aspektem* zamiast *aspekt* (str. 241).

5. Wnioski końcowe

Reasumując można stwierdzić, że cel pracy został osiągnięty i udokumentowany wynikami badań empirycznych a układ i struktura pracy są czytelne i uporządkowane. Zachowany jest logiczny ciąg przyczynowo – skutkowy rozważań naukowych. Omówienie zagadnień związanych z wyjaśnieniem wpływu inicjatyw obywatelskich podejmowanych przez grupy nieformalne na kształtowanie przestrzeni miejskiej Łodzi zostało przeprowadzone poprawnie. Dobór metod, poprowadzenie badań oraz wnioskowanie nie budzą wątpliwości. Wartość merytoryczną pracy, oceniam, jako napisaną z bardzo dużym znawstwem przedmiotu badań, wnikliwą i uporządkowaną. Drobne uwagi nie negują wysokiej wartości rozprawy, a mają na celu jedynie pomoc w modyfikacjach przed publikacją pracy w formie monografii, co mam nadzieję nastąpi wkrótce.

Uwzględniając powyższe stwierdzam, że Pani Magister Patrycja Grzyś w swojej pracy pt. „*Wpływ nieformalnych inicjatyw obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miejskiej. Przykład Łodzi*” podjęła ważny i aktualny temat badawczy, w oryginalny i innowacyjny sposób wniosła istotny wkład w uzupełnienie zidentyfikowanej wcześniej luki badawczej, wykazując się przy tym wysoką ogólną wiedzą teoretyczną w swojej dyscyplinie naukowej i umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Recenzowana praca spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. z późniejszymi zmianami, określone w art.187 Ustawy (Dz.U. 2018, poz.1668) i realizuje je w sposób zasługujący na wysoką ocenę. W związku, z czym wnoszę o przyjęcie pracy doktorskiej Pani mgr Patrycji Grzyś przez Komisję Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna i dopuszczenie Pani mgr Patrycji Grzyś do publicznej obrony oraz dalszych etapów postępowania doktorskiego, ponadto z pełnym przekonaniem rekomenduję wyróżnienie jej pracy.

Poznań, 29.11.2024 r.

dr hab. Barbara Maćkiewicz, prof. UAM